

Trond Steinbakken

Hvorfor skal vi bry oss om kulturminner?

En foreløpig rapport om to små hus

Høsten 2020 hadde utbygger avskoget og klargjort Aumliveien 10 på Tynset til det såkalte «Holmenhagen-prosjektet». Fram i dagen kom fire små hus i en byggestil som bar preg av sveitserstilen, som dominerte på Tynset stasjon rundt 1900.

Ramshuset» opbygget av skoginspektør Nicolai Hersleb Ramm på Leighbakken i årene 1807 - 10. Flyttet hit i 1928.

Tre av husa hadde en mønedekor i sveitserstil, mens det fjerde var ei lita tømmerstue som tydet på eldre dato. Et malt skilt inne i huset, med denne teksten, bekreftet dette:

Spørsmålene reiste seg:

Hvor?

Hvorfor?

Hvordan?

Av hvem?

Kan noen av de andre husa ha en historie?

En nærmere kikk på det midterste huset, som hadde spesiell dekor og panel, gav følgende spørsmål: Kan dette ha stått på stasjonsområdet?

Her er stasjonsbetjeningen oppstilt foran stasjonsbygningen sammen med noen glade barn, og bak bygningen til høyre på bildet, skimter vi huset med den spesielle dekoren (se utsnittet).

Foto: Johannes Alhaug, 1900-1910

Takket være fotograf, telegraf og stasjonsmester Johannes Alhaug (1873 - 1950), fant vi bilder i digitalarkivet som bekreftet dette.

Barnelek ved huset på stasjonsområdet.

Foto: Johannes Alhaug, 1900-1910

To av bildene til Alhaug førte videre til spørsmålet: Kan dette ha vært et lekehus? Spørsmålet er fortsatt åpent når det gjelder hva huset ble brukt til på stasjonen, men et bilde og en fortelling om husa i Arne Dag Østigaards bok *Jeg og meg i Tynsetbyen*, gav oss nye opplysninger om bruken i Aumli-veien. Østerdølen proklamerer: «Barna har fått sitt Eldorado på Tynset», men A.D. Østigaards påstand er at tynset-ryssen mener de nærmest er satt i «fensjel». For oss i dag fortøner dette forsøket med organisert barnehage, initiert av husmorlaget i

Tynset sentrum, som ganske enestående. Det er bare fem år etter slutten på 2. verdenskrig, og husmødrenes rolle som hjemmeverende med ansvar for barna, hadde høy status.

Kan noen av disse husa bevares?

På grunn av den planlagte utbygginga i Holmenhagen, må disse husa flyttes eller bli kondemnert i nærmeste framtid. Tynset museums- og historielag har fått tilbud om å overta dem om de greier å skaffe midler til flytting og restaurering. Planen er, i samarbeid med Anno Musea i Nord-Østerdalen, å flytte dem til Museumsparken.

Disse to små husa kan kanskje gi oss en innfallsport til flere hendelser i lokalhistorien. To års undersøkelser og betraktninger har ledet amatørhistorikeren og skribenten fram til en liten historie knyttet til framveksten av dagens Tynsetby. Det er naturlig å starte og avslutte med siste eier som bodde i Aumliveien 10 med sin familie: Stig Mogens Wessel Finstad (1926-2009).

Familien Wessel

Stig hadde familienavnet Wessel, som for mange bringer tankene til sjøhelten Petter Wessel Tordenskjold (1690-1720). Denne krigshelten var onkel til presten Just Tyrholm Wessel (1719-1791), som brakte Wessel-navnet til Tynset i 1760 og virket der i 30 år. Olaf Røst skriver at denne presten «... var en underlig sammensatt karakter. Han hadde et hastig vesen, men ved sida av dette hadde han en godmodighet og truskyldighet som grenset til enfoldighet».

Just og hans hustru Gisken Sofie Madsdatter Lund (1726-1799) fikk sønnen Mads (1757-1824), som til tross for at han studerte i København, fikk kapteinsgrad og ble konstituert lensmann i Tynset, fikk et ettermæle som kvakksalver og drukkenbolt.

Sammen med sin hustru Mille Olsdatter Utgaarden (1766-1827) fikk han dattera Anne (1788 -1874), som ble gift på Kuskmoen (mer om henne senere), og sønnen Just Madsen (1797-1860). Sistnevnte ble gift med lensmannsdatter Elen Monsen, som på en måte bragte Wesselnavnet til Finstad i Rendalen. Mer om dette senere.

Familien Ramm

Året er 1785. Da blir offiser Nicolai Hersleb Ramm (1756-1830) utnevnt til skoginspektør for Røros og Fredriks Gaves kobberverk. I lokalhistoriewiki står det:

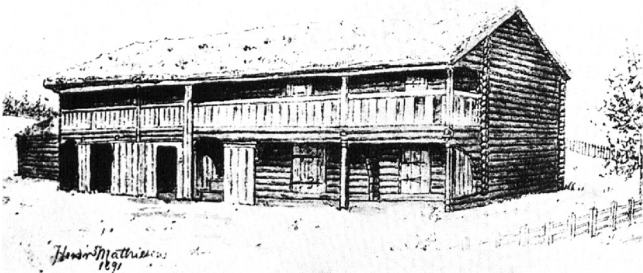
Inspektørstillinga var eit kongeleg embete. Innehavaren skulle halde oppsyn med skogane som låg innanfor sirkumferensen for dei to koparverka. Ramm vart innsett 16. november 1785.

Skogen han hadde oppsyn over, låg i ålmenning, der dei leveringspliktige bøndene temmeleg uregulert kunne hogge ved og brenne kol til verka. Ramm gjekk snart i gang med utskifting av skogane, fyrst i Tynset hovudsokn, så i Tylldalen og Øvre Rendalen, Os-bygdene, Vingelen og Tolga. Dette svære arbeidet vart ikkje fullført før i 1832, to år etter at Ramm var død.

I tillegg til det store arbeidet med utskifting av skogene, spilte han også ei stor rolle i koloniseringa av Bardu. I lokalhistoriewiki står det:

I 1788 fekk skoginspektøren i oppdrag frå Rentekammeret å reise nordover for å synfare skogane i Bardu med tanke på rydding og busetjing der. Ramm reiste saman med futen i Senja og Troms, Jens Holmboe, som var initiativtakar til og pådrivar i koloniseringsarbeidet der. For Ramm tok reisa fire månader frå april til august 1789

(mens «Storofsen» pågikk i Tynset! - forfatterens kommentar). Jamvel om han ikkje agiterte direkte for flytting til Bardu, er det liten tvil om at beretningane hans gjorde sitt til at koloniseringa av Bardu og Målselv vart dominert av innflyttarar frå Nord-Østerdalen og Gudbrandsdalen.

Det såkalla Festerloftet på Ramsmoen, som stod til ut i 1950-åra. Bygningen fekk namn etter Hersleb Ramms ugifte syster Maren Magdalene. Ifølgje N.R.Østgaards minne frå barndomen på Ramsmoen i 1820-åra, var «Gammelfaster» ei litt eksentrisk og «giftesyk» dame. Bygningen er her teikna av Henrik Mathiesen i 1891. Fra lokalhistoriewiki

Nicolai og hans hustru Anne Endresen (1754-1838) flyttet nygifte inn på garden Moen (Lassmoen), som etter Nicolai sine dager fikk navnet Ramsmoen. Her ble alle deres 4 barn født og kanskje alle døpt av Just Tyrholm Wessel. Deres eneste datter, Maren Magdalene (Malene) (1787 - 1874), ble i 1811 gift med Michael Østgaard fra Dalsbygda, men ble skilt fra han i 1818, og flyttet da tilbake til foreldra på Ramsmoen med barna Wilhelmine og Nikolai.

I dette tidsrommet ble altså den lille tømmerstua med klebersteinspeis bygd på Leighbakken (Gnr. 74, bnr. 1) av skoginspektøren ifølge skiltet inne på tømmerveggen. I Tynset bygdebok bind 1 står det

at presten Hieronymus Leigh, prest etter J.T. Wessel fra 1790-98, «... bygde ei lekestue her». Leighbakken blir også omtalt som «Ramshågå». I bygdeboka spekuleres det også over at eiendommen ikke har samme gårdsnummer som prestegården, ettersom den grenser dit. Det er også eneste eiendom med gårdsnummer 74. Videre «sies det» at denne eiendommen er blitt brukt som grønnsakshage av prestene, og etter hvert som potetåker av senere eiere, inntil det ble bygd bolighus her på 1950-tallet. Kan det tenkes at skoginspektøren, som hadde ansvaret for skogdelinga, var en sentral person når det gjaldt eiendomsforvaltning? Eide han Leighbakken, eller hadde han en avtale om bruk av eiendommen? Fant han det formålstjenlig å sette opp ei bu der til ly ved hagearbeid, til meditasjon etter gudstjeneste, eller eventuelt til lek for barn på Ramsmoen og prestegarden? Mye tyder i alle fall på stor omgang mellom stedets prester og kongens representant.

Barnebarnet til skoginspektøren, Nicolai Ramm Østgård (1812-1873), ble født i Trondheim. Han var 6 år da han flyttet inn hos bestefaren. Sannsynligheten for at han og søstera hadde besøkt lekestua ofte i oppveksten er stor, og det er vel derfor ikke så merkelig at den ble omtalt som «dikterstua» av lokalbefolkningen etter suksessen med *En fjeldbygd*, som kom ut første gang i 1851. I lokalhistoriewiki kan vi lese følgende om dette spesielle verket:

Østgaards litterære hovedverk, En Fjeldbygd, kom ut i desember 1851, og vart ein stor suksess. Boka har undertittelen Billeder fra Østerdalen, og bygger på forfattarens sjølvopplevde hendingar og historier han har høyrte fortalt som barn. Hans eigne minne vart oppfriska og kjenn-

skapen til barndomsbygda utdjupa da mora og systera flytta saman med han i 1845. Dei to damene hadde levd størsteparten av livet på Tynset, og bae følte seg i følgje Olaf Røst særst sterkt knytte til staden.

En Fjeldbygd kom i seks opplag før 1903, vart omsett til svensk og i utdrag også til engelsk. I utgåva frå 1873 var det kome til seks illustrasjonar i tresnitt. Kunstnaren var den unge Gerhard Munthe, som kjende Østgaard-familien personleg frå oppveksten sin på Elverum.

Som diktekunst blir ikkje En Fjeldbygd høgt verdsett i litteraturhistoria. Den skjønnlitterære prestasjonen var nok heller ikkje forfattarens fremste mål med utgjevinga. Såleis skriv Henrik Jæger treffande om dette i litteraturhistoria si frå 1896: «Det er [...] ikke et digterisk, knapt nok et litterært, men udelukkende et geografisk og ethnografisk maal, han har havt for øie.» Det er som folkelivs- og heimstadskildring verket har verdi for ettertida. Heimstadsaspektet blir understreka av Ola Jonsmoen (2002), som framheld at fullt så mykje som eit uttrykk for det nasjonale gjennombrøtet, kan ein sjå En Fjeldbygd som eit gjennombrøt for det lokale i norsk bokheim.

I det perspektivet blir Østgaards føreord særleg interessant. Forfattere gjev oss fyrst del i sine førehandsrefleksjonar over val av sjanger, komposisjon og språkform. Så vender han seg direkte og fortruleg til sin barndoms sambygdingar:

«Til Slutning maa jeg snakke et lidet Ord særskilt med mine kjære Tønsætinger [...]

I synes vel, Godtfolk, at jeg har gjort et faafængt Arbeide ved at skrive sammen en stor Bog bare om Tønsæt, og saa gjøre slig en vidtløftig Beskrivelse over hver en simpel hverdagslig Ting og fortælle saa meget baade Sandt og Usandt! Ja vist, mine Ven-

ner, jeg havde kanskee gjort klogere i at lade det være, men seer I vel, Bogen er nu egentlig skreven til Læsning for Byfolk eller Storfolk, som man siger, og de ville nu saa gjerne vide god Besked om Alt hva der hører Bonden til, baade om hans Tale og hans Stell og hans Skikke i Et og Alt, thi vi begynde nu mer og mer at indsee, at vi dog Allesammen ere sprungne af Bonde-Rod. Jo nøiere En da kan fortælle dem Alt, des grummere er det; men saa maa En altid sætte det lidt sammen og pynte lidt paa det, hvis de skulde have Moro af at læse det.»

Forfattere føler at han så å seie blir stilt til forskningsetisk ansvar overfor det bygdefolket han granskar og skildrar. Han ser på dei i respekt som eit kompetent publikum med sjølvsgad meiningsrett når det gjeld «granskingsresultatet».

At boka også nådde fram til og vart populær blant bygdefolket, gjev Olaf Røst eit vitnemål om i 1883. Han fortel at boka sirkulerte i bygda og vart ivrig lesen, særleg av ungdomen. Ganske snart vart ho helst omtala berre som «Tynnsæt-Boka». Boka vart omsett til nynorsk av Sigvat Heggstad og utgjeven av Noregs Boklag i 1937.

Interessa for bondesamfunnet og folkelivet hjå Østgaard var ved sida av dei personlege kjenslene som knytta han til barndomsbygda, eit uttrykk for ein tidstypisk nasjonalromantisk ideologi. Men Østgaard og miljøet han tilhøyrd distanserte seg uttrykkeleg frå det dei meinte var overflatiske, røyndomsferne og svermeriske utslag av nasjonalromantikken i samtida. Litteraturhistorikaren Willy Dahl seier om En Fjeldbygd at «her kan man virkelig snakke om realisme i bygde- og folkelivsskildringen».

Det er verd å merke seg at boka ble populær blant bygdefolket, ikke minst hos

ungdommen. Vi tror nok at en ung rendøl, Jens Pedersen Finstad (1837-1918), Stig Mogens Wessel Finstad sin bestefar, hadde lest og blitt inspirert av boken. Mer om dette senere.

Det er mye som tyder på at det lille huset på Leighbakken ble disponert av familien Ramm på Ramsmoen. I 1830 døde skoginspektøren, og Maren Magdalene kjøpte eiendommen Øvre Slåttåsen (nåværende gnr. 71, brn. 31) i 1833. Hun og Wilhelmine, som var ugift, bodde der til 1844/45, da de flyttet til sønnen/broren Nikolai Ramm Østgaard i Christiania. Enka etter Nicolai Hersleb Ramm hadde da enten bodd sammen med dattera og datterdattera på Slåttåsen, eller hun kan ha nyttet boretten på Ramsmoen til hun døde i 1838. Maren Magdalena solgte også Leighbakken i 1845, så dette bekrefter Ramm-familiens eierskap til «dikterstua».

Huset ble altså stående der helt til 1928. Nå er det tid for å introdusere en ny markant familie i småhushistoria og stasjonsbyhistoria.

Kjøpmannsfamilien Lunstøeng

Kjøpmann Rasmus Lunstøeng (1854-1909) drev først som bestyrer av Tønset For-

bruksforening på Neby og ble ansett som veldig dyktig, men han gikk uklar med styret da han ville flytte forretningen over til stasjonssida. Han hadde sett hvilke muligheter for handel den nyåpnede Rørosbanen brakte med seg. Derfor kjøpte han eiendommen Fremstad (gnr. 44, bnr. 9) like ved stasjonen og åpnet forretning i 1889. Butikken brant ned i 1903, men han bygde den opp igjen og familien drev den etter hvert til å bli «den største og best assorterte forretningen mellom Hamar og Trondheim».

I 1907 kjøpte han eiendommen Bjørklund (gnr. 44, bnr. 82) av garden Rønningen (gnr. 44, bnr. 32), som ble tomte for våre to små hus. Rasmus døde like etter i 1909, men enka Ingeborg Nilsdatter Øyen (1886-1930) videreførte drifta til sønnen Hans (1889-1952) overtok i 1918. Hans' søster Sigrid Kristine, Stig si mor (1900-1983), har fortalt at de ofte ble sendt opp «på setra», «på Haugen», dvs. Bjørklund, for at det skulle være tryggere å leke for dem. Mye tyder på at det allerede i 1907 stod et «seterhus» der.

Flytting av hus

Men hvorfor havnet «dikterstua» på denne eiendommen? En kikk i «Eiendomssøk

Tømmerstua eller «dikterstua» slik den framstår i 2022.

panteregistre» i Digitalarkivet viser at det er blitt registrert et skadesløsbrev på Leighbakken til Lunstøeng i 1925. Da vi vet hvor vanskelig 1920-1930-åra var for folk, er det ikke usannsynlig at huset ble flyttet som kompensasjon for varekreditt i 1928. Kanskje var det nyttig for neste generasjon Lunstøeng å få utvidet / opprustet setra til sine barn som da var 2 år (Stig), 5 år (Reidun) og 5 år (Inger Reidun) gamle?

Kan lekestua fra stasjonen også ha kommet dit samtidig? Her har vi ingen opplysninger så langt, men flyfoto fra 1930-tallet tyder på at huset er borte fra stasjonsområdet da. Vi er blitt forelagt en annen historie om huset som er verd å se nærmere på.

*Ukjent mann (stasjonsmester Alhaug?) foran «nypanelt» stasjonshus.
Foto: Johannes Alhaug, 1900-1910*

Sammenligner vi den horisontale panelen på bildene med bukken med bildet der stasjonsmesteren står foran bygningen, ser vi at det er satt på nye horisontale lister over panelskjøtene. Kanskje til dekorasjon, kanskje for å hindre trekk?

Det blir fortalt at dette vesle huset ble benyttet til å traktere dronning Maud og kong Haaken VII på deres tilbaketur fra kroningen i Trondheim i 1906. Om de benyttet dette vesle huset, eller om det ble benyttet til oppbevaring av forfriskninger kan vi ikke vite. Men det er merkelig om dette bare skulle være oppspinn, ettersom det er kjente tidsvitner som har fortalt dette til nålevende personer.

Minst like interessant er spørsmålet om hvorfor et slikt lite hus ble oppført i stasjonsparken? Et tilsvarende lite hus ble oppført på Alvdal stasjon og er nå bevart ved Steien hotell. Var dette en del av stasjonsbebyggelsen – et hus for spesielle

Nyrestaurert lekehus ved Steien hotell.

funksjoner for jernbanedriften eller et lysthus for stasjonsbetjeningen eller de reisende? Var det beregnet på barnelek? Mange ubesvarte spørsmål, men her kan kanskje jernbanearkiver og arkivarer gi oss nye svar. <IMG_4568.jpeg>

I 1928 var Stig altså 2 år og bodde sannsynlig med sin søster Reidun, mor Sigrigrid Kristine og far Moss Wessel Finstad (1879-1929) i distriktslegeboligen Skogly (gnr. 40, bnr. 50), et hus som ble revet og erstattet av to legeboliger, men hvor tomte i dag ligger ubebygd og venter på nye sentrumsformål. Moss var første distriktslege som samtidig var leder av det nye Tynset sjukehus fra 1919. Han var yngste sønn til tidligere omtalte Jens Pedersen Finstad.

Skogly, gnr. 40, bnr. 50 sett fra vest. Foto omkr. 1935. Foto: Ukjent – fra Tynset Bygdebok bind 1

Finstadfamilien

Jens Pedersen Finstad (1837-1918) og kona Maren Gjermundsdatter Grindfleck (1839-1926), som bygde opp Vestre Moen på Finstad i Rendalen, fikk 5 barn, hvor nest eldste sønn fikk navnet Just, mens yngste sønn ble døpt Moss Wessel. Navnevalgene kan tyde på nær omgang med etterkommerne av tynsetpresten J.T. Wessel. Jens sin «filleonkel», Just Madsen Wessel, var gift

med Jens si tante og lensmannsdatter Elen Monsdatter (f. 1797), og hans far, Peder Monsen (1801-1860), var altså sønn til lensmann Mons Monsen (1772-1824) på Tynset. Som om dette ikke viser nok omgang i slektene, ble Jens sin nest eldste sønn, Just Jensen Finstad (f.1862), gift med Olava Mortensdatter (f.1870) fra Kuskmoen på Tynset. Olava var barnebarnet til tidligere omtalte Anne Madsdatter (f. 1788), tynsetprostens barnebarn, som ble gift på Kuskmoen. Anne, Olavas bestemor, var med andre ord søster til Just Madsen Wessel. På denne måten kan etterkommerne etter Just og Olava Finstad påberope seg å være i Wesselslekta.

Stigs bestefar, Jens Pedersen Finstad, var en svært kunnskapsrik og foretaksom bonde. Han var veldig praktisk, fulgte godt med på hva som stod i avisene og bidrog også med egne artikler. Disse er nå samlet og nyutgitt av hans oldebarn Moss Wessel Finstad (f. 1955) under tittelen: *Gamle minder - haarde tider*. Her står blant annet *En Skogbefaring Gjennom Atnedalen aaret 1874*, som i tillegg til å fortelle om oppdraget, også skildrer et fiske-, kultur- og folkeliv som minner sterkt om fortellingen *I Skoven og paa Fjeldet* i N.R. Østgårds *En Fjeldbygd*. Finstads historie finner sted ca. 50 år senere enn Ramm Østgaards fortelling.

Imidlertid kunne ikke Stigs far, distriktslege Moss Wessel Finstad (1879-1929) påberope seg å være i slekt med Wessel-familien. Han ble født på Finstad i Rendalen, fikk studere og tok medisinsk embetseksamen i 1908. Etter å ha praktisert på forskjellige steder, kom han tilbake til Nordøsterdalen / Tynset i 1918 og giftet seg med Sigrigrid Kristine Lunstøeng i 1921. De fikk barna Reidun (f. 1923) og Stig Mogens (1926-2009).

I 1928 ble ett, kanskje to lekehus satt i stand for ungene og deres søskenbarn Inger Reidun (f. 1923) på Lunstøngfamiliens «seter».

Dessverre døde den overarbeidete legen i 1929, og det er uvisst hvor enken og barna gjorde av seg, kanskje flyttet de inn hos Lunstøng? Sigrid giftet seg igjen i 1935 med Halvor Folkestad (f. 1896), og de flyttet etter hvert til eiendommen Dagali (gnr. 39, bnr. 52) i Kongsveien.

Nytt liv i småhusa

Her bodde de nok i 1950, da husene «på Haugen» nok en gang kom i søkelyset. Journalisten i Østerdølen skrev begeistret 29. juni 1950:

Det er yrende liv på Haugen i Tynset hver dag. Ved imøtekommenhet fra fru Folkestad og gjennom tiltaksløst fra husmorlaget ble planen om barnehage i Tynset realisert på kort tid. Haugen er et lite eventyrrike midt i Tynset. Allerede på forhånd lå det godt til rette for barnehage. Det er flere små hus, kjøkken og lekestue. I regnvær behøver ikke barna løpe ute hele dagen.

Stasjonshuset med tverrstilt påbygg slik det ser ut i 2022.

Vi vet ikke, men mye tyder på at stasjonshuset ble påbygd for å utvide fasilite-

Kjøkkenkroken slik den ser ut i 2022, med tydelig hull etter piperør.

tene. Den innerste, tverrstilte delen av påbygget bærer preg av et lite «kjøkken» hvor vi ser spor etter pipe.

Lunstøngfamilien hadde ingen barn i barnehagealder, men Stigs framtidige kone Oddrun Jonsdatter Trøan (f. 1927) omtales også i artikkelen som parktante. Det er fascinerende å lese journalistens framstilling av foretaket og kommentarene til bildene sett med dagens mediebriller:

Like etter barnehagen ble åpnet, tok vi en tur opp på Haugen. Det var laget til sjokoladeselskap for barna, og det var stor stas da vi besøkte barnehagen. Formannen i husmorlaget hadde et svare strev med å forsyne alle grådige munnar, men ved hjelp av parktantene og fru kjøpmann Stenersen fikk hver og en det de skulle ha. Vi viser for øvrig til vår fotomontasje. Den vil forhåpentlig gi et lite inntrykk av de idylliske forhold som hersker på Haugen.

Til venstre en del av de sjokoladedrikende barna. Til høyre er formannen i Tyn-

set husmorlag, fru Aasen, i ferd med å dele ut sjokolade til barna som forventningsfullt har tatt sine kopper og plassert seg rundt bordet. Bak armen til fru Aasen sitter lille Snefrid Brattbakken og venter på sin sjokoladekopp, videre ser vi Ena Hektoen, Inger Stenersen, Torhild Østby og Iver Løkken. Innfelt: parktanten Else Taraldsten har tatt med seg vesle Arne Taraldsten som bare er to år og ikke hadde kopp. Han ser langt mot sjokoladespannet, men tante lover at det nok skal bli sjokolade. Nederst til venstre hjelper parktante Oddrun Trøan vesle Ena opp i husken. Lars Kristian Kvisten har lykkelig kommet i besittelse av den andre husken. Vesle Skanke venter på tur. Sandkassene er et gjevt arbeidsfelt. Regnet fra venstre ser vi Ivar Løkken, Arne Taraldsten, parktanten, luggen til Håkon Buvig («med g», sa den vesle pjokken bestemt) og endelig Astrid Myhre.

Denne hyllesten til barnehageprosjektet står i sterk kontrast til barnas

opplevelser, i følge Arne Dag Østigaards Aukrustaktige skildring i Jeg og meg i Tynsetbyen:

... Da vi finstuderte bilder i avisa, oppdaga vi at jentunger ble tvunget av travle mødre å følge søsken i barnehaven. Det oppstod for første gang i Tynsetbyens saga fullstendig solidaritet mellom førkjer og ryss. Det var håp i sikte da det lyste rømningsforsøk i øya hos flere piltryss.... Vi brakte i erfaring at småryss verken fikk drasse med seg sag, øks, tollekniv, sprettert eller en utrangert fotball. Og småførkjer verken filledokke, teddybjørn, kattepus eller hundevalp. De internerte fikk dessuten forbud mot å slåss, knabbe, knives, ta krokfot, kaste sten eller klatre i trær. Sisten og gjømsel var det dristigste som barnehavetanta tillot. «Åssen æ dæ mulig, de æ rene Hel...», stotra Terje sjokkskadd. No skjønnte han endelig åssen ekte «fensjel» fortonte seg. Hansemann foreslo fromt at vi skulle kidnappe fangene før livet deres var spolt. Vi smugla inn en spion, som snek seg rundt og instruerte småryss om åssen de skulle stikke av. Det oppsto dermed en slags motstandsbevegelse. ... Vi lykkes i vår utspesulerte taktikk med at småryss skulle gjøre seg komplett håpløse. Fremmelige guttevalper skulle klatre opp i de høyeste trea, kaste sten på førkjunger, tisse og bæsje i full offentlighet, rive i stykker dokker og teddybjørner, slik at småjenter gren og sladra. Det oppsto dermed kaotiske tilstander, slik at tantene måtte kaste inn håndkleet. Seieren fulgte våre faner!

Om det er Østerdølen eller Arne Dag som gir det sanne bildet av barnehageprosjektet, er vanskelig å vite, men en av «rysspiltene» som vi har snakket med over 70 år senere, mener å minnes at han motvillig ble

Bilde fra Østerdølen 29. juni 1950.
Foto: Ukjent

dratt med dit av mora si. Det virker som om dette barnehageframstøtet ble et engangsforetak som strakte seg over noen uker sommeren 1950. I så måte har kanskje Arne Dag rett i at stasjonsbarna gjenvant sin frihet til å streife om på by'n og drive med sine «streker».

På et fargebilde som henger inne i «dikterstua», kan vi få et inntrykk av hvordan det så ut på 50-60-tallet, da husa ble brukt til barnehage. Vi ser at stasjonshuset har fått påbygg, mens huset til venstre ikke står der lenger, men er erstattet av et nytt bygg som er dreid 90 grader og har fått sveitserdekor på mønet.

Bilde av husa fra 1950-60-tallet, kanskje tatt enda senere. Foto: Finstadfamilien

Inne i «stasjonsdelen» og innerst i «påbygget» i 2022.

Husa i senere tid

Tida gikk og Stig Mogens Wessel Finstad og Oddrun Jonsdatter Trøan giftet seg i 1952. De fikk barna Sten Joar (f. 1955) og Marianne (f. 1958). Familien forteller at barskogen på eiendommen ble hogd på 50-tallet, og tømmeret ble brukt til å bygge familieboligen som familien siden bodde i. Det var Oddrun som stod for tegning og

Moss Wessel Finstad.

Foto: Ukjent, lagt ut på geni.com

Stig Mogens Wessel Finstad og mor Sigrid Kristine Finstad f. Lunstøeng.

Foto: Peder O. Aune, 1929

utforming av huset i Aumliveien 10A. Barna og deres venner brukte lekehuset, de voksne samlet venner i dikterstua og setra, mens huset innerst på eiendommen, som de bodde i mens nyhuset ble bygd, ble leid bort.

Barna flyttet ut, Stig og Oddrun ble eldre, og de så at de små husene kanskje hadde en kulturell verdi. For ca. 20 år siden fikk Tynset kommune en forespørsel om å overta dem, men takket dessverre nei. Det kan være mange gode grunner for det. Men så tilbake til første spørsmålet.

Hvorfor skal vi bry oss om kulturminner?

Min påstand om hvorfor vi må bry oss om kulturminner, handler ikke om at objektene i seg selv er så verdifulle, men om deres evne til å lede oss inn i eksistensielle tankebaner om hvor vi kommer fra, hvem vi er, hvor vi har våre røtter og hva vi ser som viktige verdier å kjempe for. Uten holdpunkter kan vi bli rotløse og dårligere stilt til å forme vår framtid på en god måte.

Disse to små husa har gitt meg (oss?) kunnskap om mye i Tynsetbyens historie. Ikke alt har fått plass i denne artikkelen, men jeg nevner i stikkords form:

- Tynsetbygda tilbake på 1700-tallet
- Oppsplittelsen av skogsalmenninger til teiger på gårdene
- Tømmerets verdi, fløting og eksport
- Storofsen og emigrasjon til Bardu i Troms
- Framveksten av Rørosbanen og stasjon byen Tynset
- Byggeskikk og sveitserstil rundt år 1900
- Starten på Norge som egen stat og med egen konge
- Dramatisk brann på stasjonsbyen
- Starten på organisert barnehage i Nord-Østerdalen
- Prest Just Tyrholm Wessels slekt og betydning
- Skoginspektør Nicolai Hersleb Ramms slekt og betydning
 - herunder må spesielt nevnes barnebarnet Nicolai Ramm Østgaards betydning

ningsfulle folkelivsskildring: «En Fjeldbygd» utgitt i 1851

- Lensmann Mons Monsens slekt og betydning, der Jens Pedersen Finstad spiller en stor rolle
- Kjøpmann Rasmus Lunstøngs slekt og betydning

Tynset museums- og historielag vil takke alle bidragsyttere som har hjulpet oss med å få fram opplysninger om husa. Vi vil fortsette å kjempe for å få dem bevart som kulturminner i Museumsparken til glede for oss alle, men spesielt for barnehagebarn og skoleelever, som trenger solide røtter for å klare seg i ei ukjent framtid.

Kilder

Skriftlige kilder

- Bull, Jacob Breda: Øvre Rendalen. årdenes og slektenes historie. 1940
- Finstad, Jens Pedersen: Gamle minder - haarde tider – Artikkelsamling. 2020
- Nordeng, Jan Inge: Neby og Hematesia - 1700 og 1800-tallet – Artikkelsamling. 2020
- Røst, Olaf: Bygdehistorier fra Tønset – et skriftstykk fra 1880-åra gjenfortalt 100 år etter av Bjarne Grandum. 1981
- Streitlien, Ivar A.: Tynset Bygdebok, bind I. 1972
- Østgaard, Nicolai Ramm: En Fjeldbygd - bilder fra Østerdalen 1851, syvende oplag. 1956
- Østgaard, Arne dag: Jeg og meg i Tynsetbyen. 2015

Digitale kilder

Digitalarkivet, Lokalhistoriewiki, Wikipedia, Geni.com, Tynsetingen

Muntlige bidragsyttere

Marianne Wessel Normann, Tove Brynteson Finstad, Torgunn Sæther, Jan Kåre Moan, Tove Døsen, Dag Skårsmoen, Maren Sandvold, Inger Trøan, Trond Motrøen, Moss Wessel Finstad